

RUHAANYAGOK AZ ERDÉLYI ORSZÁGGYŰLÉS ÁRSZABÁSAIBAN BETHLEN GÁBOR URALKODÁSA IDEJÉN¹

A kora újkori árszabások termékek és szolgáltatások széles körére vonatkoztak, melyek különböző társadalmi rétegek igényeinek kielégítésére szolgáltak. Míg a Királyi Magyarországon általában a vármegyék és a városok limitálták saját területükön az árakat, s az országgyűlés ritkán foglalkozott ezzel a kérdéssel, az Erdélyi Fejedelemségben a 16. századtól kezdve rendszeresen hoztak országos érvényű szabályokat (SZÁDECZKY, 1913, I. 49–50.; PACH, 1993, 45.). Az árszabások fontos forrásai a gazdaságtörténetnek és a mindennapi élet történetének, ezen belül a viselettörténetnek is (DOMONKOS, 1991, 705–708.; FLÓRIÁN, 2009, 13–17.; FODOR L., 1993, 19.). Mind a köznép, mind az előkelők öltözködésével kapcsolatban szolgálnak új információkkal: a felhasznált anyagokról, az ezekből készült ruhadarabokról és a ruházathoz kapcsolódó mesterségekről.

A dolgozat az árszabások textiliparokra vonatkozó részeivel foglalkozik részletesen, a kereskedők által árult import textiliákat is ideértve. Azt vizsgálja, hogyan befolyásolta a ruhaanyagok árát azok alapanyaga, típusa, minősége és színe. Az öltözködés darabokat készítő mesterek munkadíját csak abból a szempontból tekinti témájának, hogyan módosította az anyag minősége a szolgáltatások árait. Fontos észrevétel, hogy a jobb minőségű anyagok árát általában singben, a rosszabb minőségűeket végben adták meg az árszabások.

Az erdélyi országgyűlés négy különböző árszabását ismerjük Bethlen Gábor uralkodásának idejéből (1613–1629). Ezeket három egymást követő évben hozták: az elsőt 1625 tavaszán, a másodikat 1626-ban, 1627-ben pedig két árszabályozás jelent meg, áprilisban és októberben. Mind a négy rendelkezést kiadták a gyulafehérvári fejedelmi nyomdában a törvényhozás évében (RMNY, II. 1331, 1357, 1385, 1386.).²

A vizsgált árszabások hasonlóan épülnek fel. Bethlen Gábor fejedelemnek a törvénycikkek előtt szokásos latin nyelvű oklevelével kezdődnek. Ezután magyar nyelven, általában mesterségenként, ritkábban árutípus alapján alcímek alá rendezve (36–56 alcímre bontva) sorolják fel a termékeket és szolgáltatásokat, a hozzájuk rendelt árakkal. Az egyes alcímeken belül típusonként csoportosítva követik egymást a szabályozott tételek, a termékcső-

¹ A tanulmány az OTKA PD 101560 számú pályázata támogatásával készült.

² Nagy Iván a Magyar Történelmi Társaságban közölte az egyik 1627-es árszabást (NAGY, 1871, 206–249.), majd a Szilágyi Sándor szerkesztésében megjelent Erdélyi Országgyűlési Emlekek sorozat nyolcadik kötetében mind a négyet publikálták (SZILÁGYI, 1882, 273–302., 326–354., 378–418., 434–480.).

portokon belül a drágábbtól haladva az olcsóbb felé. A rendelkezések végén latin nyelvű befejezés, *Conclusio* olvasható.

Fontos változás a vizsgált időszakon belül, hogy folyamatosan bővült az érintett termékek és szolgáltatások köre az árszabásokban. Az 1625-ös rendelkezés a befejező rész előtt már jelezte, milyen további termékek árát tervezi még – megfelelő előzetes felmérések után – szabályozni a közeljövőben. A következő évek árszabásaiban egyrészt korábban nem szereplő mesterségek és árutípusok jelentek meg, másrészt a már szabályozott termékcsoportokon belül is finomabb megkülönböztetéseket tettek. Így egyre hosszabbak és részletesebbek lettek az egymást követő limitációk. A négy, rövid időszakon belül született limitáció áraiban megfigyelhető különbség oka, hogy időközben új, jobb pénzt bocsátottak ki Erdélyben, s ahhoz igyekezett az országgyűlés az árakat igazítani (IMREH, 1992, 75.; MRÁZ, 1953, 512.).

Mind a négy árszabás rendelkezik élelmiszer- és vegyipari; fém-, fémfeldolgozó- és fegyveripari; bőr- és bőrfeldolgozó ipari; textil- és textilfeldolgozó ipari; építőanyag-, építő- és faipari ákról; a fazekasok, a szolgáltatóipar és a kereskedelem áráról.³ A textiliparok közül mind a négy rendelkezésben szerepelnek a takácsok (vászonszövők) és – külön termékcsoporthoz – a csapók (szűrposztó készítő) árazásai. A brassói posztó mind a négy árszabásban szerepel, az anabaptisták („új keresztények”) posztói az utolsó évben jelennek meg.

Először 1626-ban kerültek a szabályozott termékek közé az import textíliák, két részre bontva: az „Az áros és kalmár embereknek limitációja”, illetve „Az selyem matériáknak az ára” címek alatt. Ekkor a limitáció végén kaptak helyet. Az 1627. áprilisi szabályozás már ezekkel kezdődik, s új alcím a „Görög marháknak limitatiója”, mely szintén tartalmaz textíliákat. A legrészletesebb, 1627. októberi szabályozás az előzőhöz hasonlóan a kereskedők áruival kezdődik, majd a posztókkal folytatódik, azon belül külön alcím alatt előbb az importált, azután az Erdélyben előállított anyagok áraival. A fűszerek röviden megszakítják a sort. „Török, görög és zsidó kereskedőktől behozandó marhák limitációja” keretében ismét következnek anyagok és ruhák.

A textilek részletes tárgyalása előtt azonban fontos hangsúlyozni: közel sem egyértelmű, hogy a korabeli anyagnevek pontosan mit jelentenek. Ezt a problémát Fernand Braudel a következőképpen foglalta össze: „...rengeteg máig fennmaradt elnevezés vagy nem mindig ugyanazt a terméket jelenti, vagy néha olyant jelent, amelyet nem ismerünk egészen pontosan.” (BRAUDEL, 1985, 329.) A korabeli elnevezések közül a skarlát jelenthetett színt vagy anyagtypust, az utóbbi esetben a posztó nem feltétlenül volt skarlát színű. A színek történetével foglalkozó kutató episztemológiai, terminológiai és módszertani problémákkal szembesül (PASTOUREAU, 1990, 368–377.; POUCHELLE, 1990, 365–367.; WITTGENSTEIN, 1977). Forrásaink esetében a 17.

³ A felsorolás *A magyarországi céhes kézműipar forrásanyagának katasztere* csoportosítását követi (ÉRI – NAGY – NAGYBÁKAY, 1975, 177–179.).

századi anyagnevek jelentenek problémát. A kortársak számára nyilvánvaló megnevezések közül ma már csak keveset használunk. A témával foglalkozó magyar és nemzetközi szakirodalom eredményeit ismerve sem lehet minden elnevezés esetében tudni, pontosan mit jelentett. Sokszor csak azt valószínűsíthetjük, milyen alapanyagból volt, vagy hogy körülbelül honnan származott (ENDREI, 1981, 64.).

A szövetek sokfélesége

A kora újkori Európában jóval többféle szövetet állítottak elő, mint a középkorban, s szélesebb körben használták azokat a mindennapi életben (JENKINS, 2003, 395–396.). Elsősorban ruhaanyagként, de „házöltözetként” (RADVÁNSZKY, 1879, 283–286., 290., 294.) és „lőöltözet” (nyeregtakaró, ló-takaró, tegez, stb.) anyagaként is. Bár a tiszta selyem anyagok használata az elit privilégiuma maradt, az olcsóbb, kevert selyem anyagok a középrétegek számára is elérhetőek lettek. Változatos minőségű és típusú posztókat állítottak elő. Ez volt az „új matériák” korszaka, amikor az újfajta, fésűsgyapjú vagy kevert fonalból készült szövetek váltak népszerűvé Németalföldről, illetve Angliából indulva (ENDREI, 1989, 164–177.; HARTE, 1997, 1–6.). Ennek eredménye, hogy a korábbinál könnyebb, ugyanakkor kevésbé tartós, olcsóbb posztók terjedtek el széles körben.

A növényi rostokból, általában lenből, ritkábban kenderből készült vászon és a gyapjuszövetek voltak a leggyakoribb ruhaanyagok. A vásznat túlnyomórészt háziipari keretek között állították elő (SZOLNOKY, 1991, 341.). A gyapjúanyagok előállítás körülményei jóval változatosabbak voltak. A durvábbak háziipari keretek között, a legfinomabbak nyugat-európai textilipari centrumokban készültek. A jó minőségű posztó az elit kiváltsága volt. A bőrök és szőrmék viselése a mainál számottevően gyakoribb volt, ezekből készült ruhákat minden társadalmi réteg viselt (ENDREI, 1989, 77–78.; FLÓRIÁN, 2001, 128–150.). Bár pamutot a 13. századtól kezdve használtak Európában, csak a 18. századtól mondható jelentősnek a szerepe.

A tiszta selyem az ókorban egy árban volt az arannyal (BERNSTEIN, 2008, 4.; SCOTT, 1993, 7.). A kora középkorban a Bizánci Birodalomból Nyugat-Európába importált selyem olyan értékes volt, hogy leginkább egyházi célokra használták. A 13. századtól Spanyolországban és Itáliában is szőttek selyemanyagokat (MUTHESIUS, 2003, 326.). A reneszánsz idején és a kora újkorban már megkülönböztethetünk drága, kizárólag az elitek által használt selyemalapú szöveteket, és kevésbé exkluzív, kevert selyem anyagokat, melyek szélesebb körben elérhetőek voltak (ROTHSTEIN, 2003, 528–529.). A vizsgált időszakban a tiszta selyem anyagok közé tartozott a bársony, atlasz, kamuka, tafota, a legtöbb fajta tabit; ezekből általában felsőruhákat készítettek. A vont arany és vont ezüst anyagok szintén selyemből voltak, átszőve arany- vagy

ezüstoffalakkal. A patyolatból főleg ingek, fátylak és gallérok készültek, ez azonban ritkán, és akkor is csak részben tartalmazott selymet.

A négy vizsgált árszabás közül három szabályozta az országban árult selyemanyagok fogyasztói árát. Az 1626-os és 1627. áprilisi limitáció külön alcím alatt rendelkezik a „selyem matériának” az áráról, az 1627. októberi „Az áros emberek, kalmárok és posztómetők árujoknak limitatiója, velencei, mediolanumi, lukai etc. selyemmateriák árának limitatiója” alcím alatt, a selymekkel kezdődik. Típus, minőség és szín szerint kategorizálva sorolják fel a különböző selyemanyagokat, és ezek alapján rendelnek árat hozzájuk. A lista a bársonyokkal kezdődik, majd az atlasz, kamuka, tafota, tabit, csemelet, tercenella, muhar következnek, ebben a sorrendben. A csoport végén a selymet is tartalmazó kevert anyagok találhatóak, a legutolsó megadott ár „Az szőr materiáknak, kiben selyem nincsen” (SZILÁGYI, 1882, 437.). 1626-ban még a különböző fajta patyolatok is a selyemanyagok közt kaptak helyet, később a görög kereskedők áruj közé kerültek. Az egymást követő árszabásokban folyamatosan nőtt a felsorolt selyemanyagok száma. A negyedik, legrészletesebb Bethlen korabeli árszabás tizennyolc fajta bársonyt, hat fajta atlaszt, nyolc kamuka-, hét tafota- és három tabitfajtát különböztet meg szín és minőség szerint (SZILÁGYI, 1882, 435–437.). A típus- és minőségbeli különbség megjelenik az árban.

A gyapjúanyagok között kiemelt szerepet játszott a posztó, amely készítését tekintve kallózott, bolyhozott, nyírott gyapjúszövet volt. A kész termék tömör, fényes felületű anyag. A finom posztó a selyemhez hasonlóan a luxustermékek közé tartozott a középkorban. A kora újkorban már különböző árú és minőségű gyapjúanyagok széles skálája volt kapható, és egyre jelentősebbé vált a fésűsgyapjúból készült posztó (VAN DER WEE, 2003, 397–402.).

A legértékesebb posztó a skarlát és a gránát volt (GREENFIELD, 2006, 40–41.; LICATESE, 1989, 297.). John H. Munro vizsgálatai alapján a skarlát a középkori Európában gyártott legdrágább luxusanyag volt, ára elérte, sőt sokszor meg is haladta a keleti és itáliai selymek árát (MUNRO, 1983, 14.). Ugyanez figyelhető meg a kora újkori Erdélyben is. A Bethlen korabeli árszabások szerint a skarlát volt a legdrágább textil, 12 forintot lehetett singjéért elkérni, a második helyen egy skarlát és egy gránát posztó osztozott (10 forint/sing). A legdrágább selyemanyag, egyfajta bársony, csak ezután következett (9 forint/sing) (SZILÁGYI, 1882, 435–438.). Ugyanekkor egy kőműves mester napi bérért 38 dénárban határozták meg, egy tehén ára pedig három forintnál kezdődött (SZILÁGYI, 1882, 463., 472.).

Mind a Magyar Királyságban, mind az Erdélyi Fejedelemségben elterjedt volt a karasia, „...a posztóhoz közelálló, tehát többször bolyhozott, kallózott és nyírott gyapjúszövet, melynek minősége azonban a kérdéses időszak folyamán [15–17. század] fokozatosan leromlik”. Endrei Walter az angol karasia jelentőségét, elterjedtségét hangsúlyozva rámutatott, hogy viszonylagos olcsósága és tartóssága miatt tömegtermék volt. Bár főneme-

sek ruhatárában is akad példa kora újkori előfordulására, a katonák, mes-teremberek, parasztek ruházkozásában játszott megkerülhetetlen szerepet (ENDREI, 1974, 785–787.). Hasonlóan népszerű volt a fajlandis, egy közepes minőségű posztó, melyet Angliából importáltak, vagy legalábbis az ott készülthöz hasonló minőségű posztó volt. További közép- és alsó kategóriás posztók származtak Iglából vagy más cseh- és morva városból, valamint Sziléziából, leggyakrabban Boroszlóból. Olcsóbb posztófajták voltak még a forstad (borséta), paja, sája, rása és perpétua (vagy perpéta).

A négy vizsgált árszabás közül a legrészletesebb tizenkét karasia-fajtát különböztet meg, minőség, származási hely és szín szerint: „Az velencei legjobb karasiának singit”, „Annál valamivel alábbvalónak singit”, „Annál alábbvalónak singit”, „Az angliai legjobb veres szederjes karasiának”, „Annál valamivel alábbvalónak”, „Annál is alábbvalónak”, „Egyéb akármi színű legjobb angliai karasiának”, „Valamivel alábbvalónak”, „Annál is alábbvalónak”, „Az slesiai legjobb karasiának”, „Annál valamivel alábbvalónak”, „Annál is alábbvalónak”. A származási hely ezekben az esetekben minőséget is jelölt, ami az árban is megjelent. Minőség alapján első helyen állt a velencei karasia, majd az angliai, végül a sziléziai következett. Ugyanez a rendelkezés a fajlandison belül tíz árkategóriát állapított meg, a rása és sája posztókat három-három típusra osztotta, szintén minőség alapján („igen jó rása”, „Valamivel alábbvaló”, „Annál is alábbvaló” és „igen jó karmasin sája”, „Annál valamivel alábbvaló”, „közönséges sája”), stamétból egyfajtát említett csak (SZILÁGYI, 1882, 438–439.).

Az aba durva, vastag gyapjúanyag volt. Közönséges gyapjúból szőtték, s kallózás után nem nyírták és nem sajtolták (PACH, 2003, 74.). Az országon belül is készítették (TORTORA – MERKEL, 2005, 1.), de nagy mennyiséget importáltak belőle. 1626-ban a brassóiak termékei között, 1627-ben a görög kereskedők áruai között is találkozunk vele. Az olcsó, csak végben mért anyagok közé tartozott. Főleg az alsóbb osztályok tagjai viselték.

A szűrposztó a köznép körében elterjedt anyag volt, olcsó tömegáru (PACH, 1993, 49.). Erdélyben nagy mennyiségben állították elő, a nagydisznódi szűrposztó exportcikként is kedvelt volt a korszakban, olyannyira, hogy Bethlen Gábor a belső fogyasztás érdekeit szem előtt tartva a kivitel korlátozása mellett döntött (IMREH, 1992, 60.). A szűr fontosságát azzal is megerősítik forrásaink, hogy több cím foglalkozik vele az árszabásokon belül, az alapanyag felvásárlási árától kezdve a szűr mint anyag árán át a késztermékekig: „Az szűrcsináló mesterekről és csapókról”, „Mint adják el az szűrcsapók végét az szűrnek”, „Az szűrcsináló szabókról” (SZILÁGYI, 1882, 285–286.). A szűr szó egyszerre jelentette az anyagot és a belőle készült ruhadarabot (GÁBORJÁN, 1985, 216.).

A különböző minőségű vászonanyagokat változatos célokra használták a vizsgált időszakban (CLARKSON, 2003, 475., 489.). A durva, leginkább szálításnál és csomagoláshoz használt kanavásztól a közepesen durva, lakástextilként funkcionáló vásznakon át a finom patyolatig terjedő választékból

legrészletesebben a takácmesterek munkadíját és termékeinek árait ismerhetjük meg forrásainkból.

A rendelkezések két csoportra bontották a takácsok árait: egyrészt a megrendelő által vitt fonál vászonná szövésének munkadíját, másrészt a gyakoribb késztermékek fogyasztói árát limitálta az országgyűlés a „Takácsokról” illetve „Takács mesterekről” címet viselő részben. A gyakori fonáltípusok a len, kender, gyapot (pamut) voltak, rosszabb minőségű fonálként megkülönböztették a szöszt. A lenvászón drágább és kevésbé durva volt, mint a kendervászón. A legdrágább termék a pamutot is tartalmazó lenvászón, a legolcsóbb a szöszvászón volt. A finomságot „jó és vékony” szókapcsolattal fejezik ki, az ilyen vásznak a magasabb árkategóriába tartoztak. A megrendelő és a mester megegyezésére bízták a szokásosnál jobb minőségű vászonszövési munkák árait: „az ki pedig szélesben, szebben, sáhosan, kamukáson [damasztiszövés] akarja szőtetni, alkodjék az takácssal” (SZILÁGYI, 1882, 391.). A damasztiszövéshez ugyanis bonyolultabb szövőszékre volt szükség, és sokkal munkaigényesebb volt befűzni a fonalat; a szövőszék működtetéséhez ebben az esetben segédre is szükség volt (CLARKSON, 2003, 479.). 1627-ben új elemként jelent meg az anabaptista takácsokra vonatkozó rész az árszabásokban, külön alcím alatt: „Az új keresztyén takácsokról”. A teljes rájuk vonatkozó szöveg így hangzik: „Az takácsok is tartsák az limitatióhoz magokat. Az ki pedig vagy szélesb mívet, vagy vékonybat, czifrábbat akar szőtetni, az mivel szélesebb, annyival singire többet fizessen, az szélét az hosszához tudván.” (SZILÁGYI, 1882, 416., 478.).

A textíliák mérésére a korszakban leggyakrabban kétfajta mértékegységet, egyrészt a rövidebb singet vagy rőföt, másrészt a hosszabb véget használtak. A sing a vizsgált időszakban a bécsi rőfnél valamivel rövidebb „magyar” vagy „erdélyi” rőf formában is előfordult. Az azonos mértékegységek helységenként is különböztek a vizsgált korszakban. Ezen túl attól függően is változott a hosszuk, hogy milyen típusú anyagot mértek velük, például a vászon rőf egyes helyeken hosszabb volt, mint a posztó vagy a selyem mérésére használt (BOGDÁN, 1978, 105.; 1990, 190.). A rőf és a sing közelítőleg azonos hosszúságot jelentett, Erdélyben a sing 62,2 cm volt (BOGDÁN, 1990, 195–198.). Ez a kolozsvári sing hossza, amit a vizsgált rendelkezések igyekeztek az egész országban egységesként előírni: „ez országban minden helyekben, városokban, minden emberek, rendek az kolozsvári singhez tartásák magokat, azzal mérjenek mindent” (SZILÁGYI, 1882, 285.).

A vég mint mértékegység értelmezését nehezíti, hogy hivatalosan nemcsak az anyagok hosszát, hanem a szélességét is meghatározta, azaz területet jelölt a szövetek esetében. A köznyelvi gyakorlatban viszont jellemzően csak hossz mértékként hivatkoztak rá (BOGDÁN, 1978, 123.; 1990, 215.). Az árszabásokban mindkettőre találunk példát. A szűrnek a hosszát és a szélességét is megadták singben, míg a brassói posztónak csak a hosszát írták (SZILÁGYI, 1882, 285., 299.). A vég mérete – a singhez hasonlóan – attól függően is változott, hogy milyen anyagot mértek vele. Bogdán István, jelezve,

hogy a vég hossza 5 és 62 méter között változhatott, tájékoztató jelleggel, nagy általánosságban 37 méterre teszi a hosszát (BOGDÁN, 1990, 218.).

Mivel a sing jóval rövidebb volt, ezt a kiskereskedők főleg a drága kelmék mérésére használták, míg a véget az olcsóbb anyagokhoz. Ebből vonható le a következtetés, hogy a singben mért anyagokat általában az előkelők, míg a végben mérteket inkább a köznép használatára szánták. Azok az anyagok, melyeknek árát singben és végben is megadták, a középkategóriába tartoztak. A fentebbi példa, a karasia esetében az első három kategóriába tartozó, azaz a legértékesebb karasia anyagokat csak singben mérték, a maradék kilenc kategóriába tartozó minőséghez viszont már végben és singben is megadták az árát. A patyolatnak szintén voltak singben és végben egyaránt mért típusai (SZILÁGYI, 1882, 349–353., 379–387., 435–441.).

A fentebb említett anyagok közül a luxus minőségűek egyrészt Észak-Itáliából, elsősorban Velencéből, másrészt Konstantinápolyból érkeztek Erdélybe. Az angol posztók különösen fontos szerepet játszottak, emellett Nürnbergből, Sziléziából, és Morvaországból is importáltak posztót (ENDREI, 1974, 790–796.; PACH, 1968, 868–870.; SZÉKELY, 1968, 3–34.). Az 1625-ös árszabás utal arra, hogy az erdélyi kereskedők közelebbi kereskedelmi központokból: Bécsből, Nándorfehérvárról, lengyel városokból szerezték be áruikat – a messzebről származóakat is. Erdélyben közepes és alacsonyabb minőségű posztókat gyártottak.

Az első vizsgált árszabás, az 1625-ös, bár még nem szabályozta a külföldről exportált textíliák árát, de már problémaként utalt arra, hogy a kereskedők túl drágán adják ezeket. Az országgyűlés arra kérte a fejedelmet, vizsgálta meg az anyagok árait a környező országok nagyobb piacain, a szállítási költséget Kolozsvárig, s ezek ismeretében limitálják az árakat a tisztviselők:

Hogy azért ők is felettébb való nyereséget ne exigáljanak rajtunk, végeztük, hogy minden esztendőben ő felsége Bécsben, Krakkóban, Ilvóban, Landor-Fejérváron bizonyos emberét expediáltassa kegyelmességéből, kik által bizonyoson végére menjen, melyik városban min, mint adnak, (...) mázsája mennyiben jó Kolozsvárig az marhának. Ő felsége bizonyos commissáriusi által mindenféle marhának árát limitáltassa ahhoz képest, úgy, hogy az áros embereknek is lehessen mindenben illendő és keresztyénül való nyereségek, az vevő rendek is ne panaszkodhassanak.

Ugyanebben a részben kéri az országgyűlés a fejedelmet, hogy a görög kereskedők tevékenységét is hasonlóképpen szabályozza (SZILÁGYI, 1882, 299.).

Ahogy általában a luxuscikkekhez, a drága kelmékhez is nehezen lehetett hozzájutni a fejedelemségben. Ugyanez a rendelkezés, amely még nem szabályozta ugyan a luxuskategóriába tartozó textíliák árát, de már jelezte,

hogy a közeljövőben erre sort kerítenek, megtiltotta a kereskedőknek, hogy felhagyjanak tevékenységükkel. Emellett Bethlen Gábor utasítását is tartalmazza az árszabás, felszólítva a kereskedőket, hogy ne csak a közrendűek ruhaanyag-igényeit tartsák szem előtt, hanem értékesebb anyagokat is hozzanak be az országba a szükséges mennyiségben. A kívánt anyagokat meg is nevezi:

Ha kik pedig az áros rendek között kereskedéseket bosszúságból elhadnák, az ilyeneket ő felsége kényszerítse szokott kereskedéseknek continuálására, marhájok öregségek (*sic!*) elvesztése alatt. Sőt azt is kegyelmesen megparancsolván ő felsége nekik, hogy nem csak közönséges rendeknek való marhákat hordjanak, hanem mindenféle vont-arany, ezüst, bársony, kamuka, atlasz, tafota és egyéb selyem matériákat, skárlátnak, gránátnak, faylandisnak, sájának, czimmazinnak, braszlainak, fodor-illérnek jóvát közönségesen hordják, egyéb mindenféle marhákat, és matériákat, valamelyek köztünk el szoktanak kelni (SZILÁGYI, 1882, 299.).

Az 1626-os rendelkezés teljesítette, amit az előző országgyűlés elhatározott: szabályozta az import textíliák árát, két nagy csoportra bontva azokat. A következő limitációban, az 1627. április 27-iben, az előbbieken túl egy újabb kategória is megjelent: „Görög marháknak limitációja” címmel (SZILÁGYI, 1882, 379–418.). Ebben a részben olyan árukat soroltak fel, melyek az Oszmán Birodalomban készültek, s ortodox vallású kereskedők importálták, akikre a források „görög” gyűjtőnévvel hivatkoznak (FODOR P., 2007, 2–5.; GECSÉNYI, 1998. 188.; GOLDENBERG, 1977, 12.). A felsorolt áruk legnagyobb része öltözködéshez kapcsolódik, ruhaanyag, hímzőfonál, illetve ruhadarab. A textilek selyemanyagok, patyolat, bulya vászon (finom török vászonféle) voltak.

A legértékesebb textíliák ára alku tárgyát képezhette vevő és eladó között. A rendelkezés, bár ezt a gyakorlatot elismerte, felső határt mégis szabott az árnak. „Az igen jó s fő veres zöld skárlátnak és gránátnak singit pedig, (...) alkudjék az áros emberrel az vevő az olyan főposztónak az ára felől, de úgy mindazáltal, hogy az veres skárlát oly finom ne lehessen, kinek singit 12 forintnál feljebb el ne merje adni, az legjobb finum gránátnak singit tiz forintnál feljebb ne adja, de az olyan posztók olyak legyenek, kinél jobbak, szebbek ne lehessenek” (SZILÁGYI, 1882, 351; 380.). A negyedik árszabásban azonban már egyszerűen csak felsorolták ezeket a többi luxus minőségű anyag között, mindenféle alkura vonatkozó megjegyzés nélkül (SZILÁGYI, 1882, 437–438.). A szolgáltatásoknál többször meghagyták a rendelkezések a vevő és a mester közötti alku lehetőségét, például értékesebb ruhák varratásánál.

A luxustermékek megvásárlása ugyanis nem csupán pénzkérdés volt a kora újkori Erdélyben. A legjobb anyagokhoz nehéz volt hozzájutni. Korabeli levelek sora tanúskodik arról, hogy rokonnal, ismerőssel, ha külföldön

járt, szívességgént ruhaanyagot vásároltattak. Ezekre az anyagokra az erdélyi előkelők között nagyobb volt az igény, mint amit a helyi kereskedők ki tudtak elégíteni. S „...mivel gyakran vagyon oly marha, kit messzúnen hoznak, ember nehezen teheti szerét, kitűl nehezen válnék meg, itt háromszorta való árán sem tehetik szerét,” – jelentette ki az országgyűlés 1625-ben, szigorú büntetést helyezett kilátásba arra az esetre, hogyha a szabó – ügyetlensége miatt – elpocsékolja a drága anyagot (SZILÁGYI, 1882, 300.).

Az árszabásban szereplő, megrendelésre dolgozó szabók („kik váltó művet művelnek”) esetében a munkadíj nemcsak a ruha típusától és szabásától függött, hanem az anyag minőségétől és értékétől is. Ez azért figyelemreméltó, mert a rendelkezésekből kiderül, hogy az anyagot a megrendelő adta. Egy dolmány munkadíja 2,4 forint volt, ha kamukából vagy atlaszból készült, viszont 3 forint, ha bársonyból varrták. Miután felsorolták a tipikus anyagokat, amiből szoknyát szoktak varrni (legnagyobbrészt posztókat: fodorigler, brassai posztó, karasia, stb.) és az ezekből készített szoknyákért kérhető munkadíjat, az árszabás úgy folytatódik: „Ezen kívül az ki jó posztóból, vagy selyemből akar műveltetni szoknyát, az szabóval alkudjék, de az szabó drágán ne merjen művelni.” Ezt az utóbbi részt a másik három árszabály is szó szerint megismételte (SZILÁGYI, 1882, 287., 339., 388., 448.). Ennek egy lehetséges magyarázata, hogy nagyobb tapasztalatot és ügyességet igényelt a finom anyagokkal dolgozni.

Érdemes megjegyezni, hogy az erdélyi árszabások azoknak az anyagoknak az árát szabályozták, amelyeket nagyobb mennyiségben árultak illetve készítettek az országban. A fentebb említett drága kelmék nem a korabeli Európában elérhető legdrágább luxustermékek voltak, hanem az a szint, amelyet erdélyi előkelők rendszeresen vásároltak. Bethlen Gábor vásárláskönyvéből tudjuk, hogy a fejedelem az árszabásokban szereplő legjobb anyagok árának sokszorosáért is vásároltatott magának textíliákat, például 1623-ban Velencében „14 1/2 sing drága koronás felemelt virágokkal való vont aranyat, egy summában aur. 800”, azaz 992 forintért (RADVÁNSZKY, 1888, 72.). Ugyanígy a háziipari keretek között, házi használatra előállított anyagok sem szerepelnek az árszabásokban.

Heckenast Gusztáv, Bethlen Gábor uralkodásának utolsó, legrészletesebb árszabását vizsgálva mutatott rá, hogy a rendelkezésben szereplő 160 különböző anyag közül 120 külföldről származik, s mindössze 40 erdélyi eredetű (HECKENAST, 1981, 732.). Az elitek ruhaanyagait, a bársonyt, kamukát, atlaszt, tafotát, fajlandist nem az országban állították elő. Az erdélyi előállítású anyagok ezekhez képest rosszabb minőségűek voltak, s alacsonyabb árkategóriába tartoztak. A legjobb minőségű brassói és szebeni posztó számottevően olcsóbb volt, mint a közepes minőségű angol. Körülbelül ugyanannyiba került, mint a rosszabb minőségű sziléziai karasia. Erdélyben a morvaországi anabaptisták, akiket Bethlen telepített le az országban, s ruházott fel kollektív kiváltságokkal (IMREH, 1992, 61–62.), gyártották a legjobb minőségű anyagokat. Még a gyengébb minőség is többbe került az

„új keresztények” készítette posztóból, mint a legjobb erdélyi szász posztó. Ha azonban az import szövetekéhez hasonlítjuk ugyanezt az árat, azt látjuk, hogy a közepes minőségű karasiával volt egy árban, s töredékébe került csak, mint a skarlát vagy gránát posztó.

Olcsóbb és drágább színek

A kora újkori Európában csak az elithez tartozóknak állt módjában igazán színesen öltözködni. Európában a vörös szín az antikvitástól kezdve népszerű volt az uralkodók és előkelők körében,⁴ s folyamatosan nőtt a kék népszerűsége is (PASTOUREAU, 2001). Ugyanakkor a 14. századtól kezdve Nyugat-Európa egyes részein a fekete kimondottan divatszín volt. Szembetűnő példák erre Jó Fülöp (1419–1467) burgundi udvara (HUIZINGA, 1976, 203.; MUNRO, 2007, 88.), Spanyolországban II. Fülöp (1556–1598) udvara, vagy a vizsgált időszakban IV. Fülöpé (1621–1665) (BRAUDEL, 1985, 319–321.; HOLLANDER, 1993, 365–390.; JOGIG, 2008, 14–15.; PASTOUREAU, 2008, 100–105.; PIPONNIER – PERRINE, 1997, 73.). A köznép ruházata sokkal kevésbé volt színes, leggyakrabban földszíneket viseltek (HAARMANN, 2005, 130.).⁵

Ritkaságuk és áruk miatt a legjobb minőségű festékeket, melyek élénk és tartós színt adtak a ruhaanyagoknak, a luxus minőségű textiliák festésére használták (PASTOUREAU, 2001, 63–64.; PIPONNIER – PERRINE, 1997, 16–17.). Azon túl, hogy mind Itália, mind Konstantinápoly fontos textilipari központ volt a korszakban, polikróm anyagaikról is híresek voltak (SCHNEIDER, 1985, 39.; THOMPSON, 2004, 44.). A fejedelemség gazdasági kapcsolatai ezekkel a területekkel minden bizonnyal hatással voltak az erdélyi elit színpreferenciáira.

Az erdélyi előkelők színpompás öltözködéséről a fennmaradt ruhadarabok, festmények, viseletsorozatok mellett írott források is tanúskodnak. A Bethlen Gábor udvarában viselt ruhák színességét jól mutatja a fejedelem vásárláskönyve, melyben közel ötven különféle színmegnevezés szerepel textilekkel és ruhákkal kapcsolatban (RADVÁNSZKY, 1888). Az árszabásokban a fejedelem vásárlásaihoz képest kevesebb és egyértelműbb színnevezés található, összesen valamivel több, mint egy tucat.

Az erdélyi országgyűlés árszabásai azt mutatják, hogy a textilek ára nemcsak anyaguktól, hanem színüktől is függött. A magyarországi és erdélyi elit öltözködésében a vörös és annak különböző árnyalatai kiemelten fonto-

⁴ A vörös szín jelentőségéhez további irodalom: GREENFIELD, 2006; TOMPOS, 2004; WUNDERLICH, 1925.

⁵ A színek jelentőségéhez néprajzi és antropológiai szempontból: FLÓRIÁN, 2007; GÁBORJÁN, 1984; SCHUBERT, 2011.

sak voltak.⁶ Az árszabások szerint a vörös anyagok általában drágábbak is voltak, mint más színben ugyanaz az anyag. A legjobb skarlát rőfje tizenkét forintba került vörös színben, de ha zöld vagy kék volt, akkor csak tíz forintba. A jó minőségű sima luccai dupla bársony singje hét forintba került, ha vörös volt, bármely más színben csak hat forintot kérhettek az eladók érte. Hat forintba vörös színben a valamivel rosszabb minőségű változat került ugyanebből a fajtából (SZILÁGYI, 1882, 435.). 1626-ban és 1627 tavaszán a jó minőségű vörös dupla bársony singje hét forint volt, más színekben hat forint. A közepes minőségű fajlandis singje 1626-ban három forintba, 1627 tavaszán négy forintba került. 1627 őszén egy új tétellel gazdagodott a lista: az „igen jó veres” fajlandissal (4,5 forint/sing).

A legrészletesebb árszabásunk két tétele a legjobb velencei sima bársony árát szintől függően határozta meg. Két csoportra osztotta a színeket: a vörös mellett a drágább csoportba tartozott még a testszín, „veres királyszín”, szeder- és meggy szín (9 forint/sing). Valamivel olcsóbb volt a „Velencei zöld, kék, fekete és egyéb mindenféle színű legjobb sima bársony” (8 forint/sing) (SZILÁGYI, 1882, 435.). Ugyanezen színcsoportok alapján határozták meg, hogy a velencei atlasz (3,75 illetve 3 forint/sing) és a legjobb velencei kanavász (3 illetve 2,75 forint/sing) a drágább vagy az eggyel olcsóbb árkategóriába kerüljön. A kiemelt színek a vörös és annak árnyalatai voltak, vagy legalább tartalmaztak vöröset, mint a szederszín. Mindhárom, importárukat is felsoroló árszabás különbséget tesz a színes és a fekete virágos bársonyok között („Virágos bársonynak színesnek, ki nem fekete”). A fekete kevesebbe került, bár a különbség mértéke 1627 őszére csökkent (SZILÁGYI, 1882, 352., 381., 436.).

Mind a szász posztók esetében, mind az anabaptista posztókészítők termékeinél a színes posztónak magasabb árat engedett meg a limitáció, s a szürke olcsóbb volt. A legjobb erdélyi szász posztónak, a „Szebenben, Brassóban szőtt kék, zöld, szederjes szín legjobb féle fodor posztónak végít huszonnégy forinton. Singit hetvenöt pénzen” lehetett adni. Az anabaptisták „Az legjovának singit adják egy forinton, kinek szélessége másfél sing, veresnek, kéknek, zöldnek. Annál alábbvalót, szürkének singit, nyolczvan pénzen” (SZILÁGYI, 1882, 440., 475.).

Az olcsóbb textilek esetében is befolyásolta az anyagok színe az árat. Az árszabásokban az aba és a szűr színére is hivatkoztak. Ezeknek az anyagoknak az árat már csak végben adják meg. A fekete és a fehér szűrnek magasabb árat engedtek meg, mint a szürkének, miközben a nyersanyag, azaz a gyapjú felvásárlási ára egységes volt. Az látszik valószínűnek, hogy az árkülönbség a színezésből adódott.⁷

⁶ A vörös és piros színnevek használata a magyar nyelvben nyelvészeti szempontból is érdekes (DE BIE-KERÉKIÁRTÓ, 2003, 67–79.; UUSKÜLA, 2008).

⁷ A néprajzi szakirodalom szerint a szűrposztó színét a gyapjú természetes színe adta (GÁBORJÁN, 1985, 213.; FLÓRIÁN, 2007, 59.). Pach Zsigmond Pál amellel érvel, hogy a fekete és a fehér változat festett volt, s a szürke volt az anyag festetlen nyers színe a fejedelemségi Erdélyben (PACH, 2003, 60.).

A görög kereskedők áruiból a legjobb vörös, kék, zöld és sárga aba 5 vagy 5,5 forintba került a két 1627-es árszabás szerint, míg a rosszabb minőségű 4,5 vagy 4,75 forintba – az őszi árszabás kevéssel magasabb árat engedélyezett mindkét csoport számára. Ugyanebben az évben, a brassói termékeket külön kezelő rövid kis részben pontos színmeghatározás nélkül, viszont festettként hivatkoztak a brassói abára, melyért öt forintot lehetett kérni. A legrosszabb minőségű abát szintén színe segítségével határozták meg. 1627 tavaszán megtiltották az importját, a vevőt és az eladót is büntetéssel fenyegetve. 1627 őszén ezt azzal egészítették ki, hogy késztermék formájában is tilos volt az országba behozni: „Senki fejez abát se véggel, se müben, minden marhája elvesztése terhe alatt, behozni ne merjen, mind az ki adja és az ki veszi, marhája elveszszen” (SZILÁGYI, 1882, 446.). Amikor az ár nem függött a színtől, a törvényhozók több esetben jónak látták megjegyezni, hogy az ár „akármí színű” anyagra vonatkozik az adott típuson belül.

IRODALOM

- BERNSTEIN, William J.
2008 *A Splendid Exchange. How Trade Shaped the World*. London, Atlantic Books.
- BOGDÁN István
1978 *Magyarországi hossz- és földmértékek a 16. század végéig*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
1990 *Magyarországi hossz- és földmértékek 1601–1874*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- BRAUDEL, Fernand
1985 *Anyagi kultúra, gazdaság és kapitalizmus XV–XVIII. század. A mindennapi élet struktúrái: a lehetséges és a lehetetlen*. Budapest, Gondolat Könyvkiadó.
- CLARKSON, Leslie
2003 The Linen Industry in Early Modern Europe. In: JENKINS, David (szerk.): *The Cambridge History of Western Textiles I–II*. 473–492. Cambridge – New York, Cambridge University Press.
- DE BIE-KERÉKJÁRTÓ Ágnes
2003 A vörös színnév használata a magyarban. In: BAKRÓ-NAGY Marianne – RÉDEY Károly (szerk.): *Ünnepi kötet Honti László tiszteletére*. 67–79. Budapest, A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete.
- DOMONKOS Ottó
1991 Ár- és bérszabályzatok. In: DOMONKOS Ottó (főszerk.): *Magyar Néprajz III. Kézművesség*. 705–726. Budapest, Akadémiai Kiadó.

- ENDREI Walter
 1974 Az angol karasia Magyarországon. *Századok*, 108, 4, 785–806.
 1981 Limitációkban és vectigálokban szereplő textiltermékek azonosítása. In: NAGYBÁKAY Péter (szerk.): *IV. Kézművesipartörténeti Szimpózium. Veszprém, 1980. december 1–2.* 64–68. Veszprém, MTA Veszprémi Akadémiai Bizottsága.
 1989 *Patyolat és posztó*. Budapest, Magvető Könyvkiadó.
- ÉRI István – NAGY Lajos – NAGYBÁKAY Péter (szerk.)
 1975 *A magyarországi céhes kézműipar forrásanyagának katasztere I.* Budapest, Damjanich János Múzeum.
- FLÓRIÁN Mária
 2001 *Magyar parasztviseletek*. Budapest, Planétás Kiadó.
 2007 A színek bevonulása és szerepe a paraszti ruhatárakban. *Néprajzi Értesítő*, 89, 55–74.
 2009 „A nép követte a szabást.” Budapest, Akadémiai Kiadó.
- FODOR László
 1993 Az erdélyi árszabályzatok. In: NAGYBÁKAY Péter (szerk.): *VIII. Kézművesipartörténeti Szimpózium Veszprém 1992. november 9–11.* Veszprém, MTA Veszprémi Akadémiai Bizottsága.
- FODOR Pál
 2007 Trade and Traders in Hungary in the Age of Ottoman Conquest. An outline. *Acta Orientalia*, 60, 1, 1–8.
- GÁBORJÁN Alice
 1984 Színek jelentése a magyar népviseletekben. In: BALÁZS Géza – HÁLA József (szerk.): *Folklor, életrend, tudománytörténet. Tanulmányok Dömötör Tekla 70. születésnapjára.* 70–86. Budapest, MTA Néprajzi Kutató Csoportja.
 1985 A középkori magyar szürkeruhák. *Ethnographia*, XCVI, 2–3, 212–249.
- GECSÉNYI Lajos
 1998 „Török áruk” és „görög kereskedők” a 16–17. századi Magyarországon. In: TUSOR Péter (szerk.): *R. Várkonyi Agnes emlékkönyv. Születésének 70. évfordulójára.* 185–203. Budapest, ELTE Bölcsészettudományi Kar.
- GOLDENBERG, Samuil
 1977 Der Handel Transsylvanians vom 14. bis zum 17. Jahrhundert. *Scripta Mercaturae*, 11, 4–24.
- GREENFIELD, Amy Butler
 2006 *A Perfect Red. Empire, Espionage, and the Quest for the Color of Desire*. London, Black Swan.
- GYÖRFFY István
 1930 *Magyar népi hímzések. A cifraszűr*. Budapest, szerzői kiadás.
- HAARMANN, Harald
 2005 *Schwarz. Eine kleine Kulturgeschichte*. Frankfurt am Main, Peter Lang GmbH.

- HARTE, Negley B.
1997 Introduction. In: HARTE, Negley B. (szerk.): *The New Draperies in the Low Countries and England, 1300–1800*. 1–6. Oxford, Oxford University Press.
- HECKENAST Gusztáv
1981 Erdély technikai műveltsége Bethlen Gábor korában. *Századok*, 115, 731–736.
- HOLLANDER, Anne
1993 *Seeing Through Clothes*. Berkeley, University of California Press.
- HUIZINGA, Johan
1976 *A középkor alkonya. Az élet, a gondolkodás és a művészet formái Franciaországban és Németalföldön a XIV. és XV. században*. Budapest, Magyar Helikon.
- IMREH István
1992 *A fejedelmi gazdálkodás Bethlen Gábor idejében*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület.
- JENKINS, David
2003 The Early Modern Period. Introduction. In: JENKINS, David (szerk.): *The Cambridge History of Western Textiles I–II*. 395–396. Cambridge – New York, Cambridge University Press.
- JOGIG, Laura
2008 *Black in Fashion. Mourning to Night*. Melbourne, National Gallery of Victoria.
- LICATESE, Antonina
1989 *Stoff- und Seidenbezeichnungen im mittelalterlichen Italien*. Ph.D. dissertation. Saarbrücken, Universität des Saarlandes.
- MRÁZ [ZIMÁNYI] Vera
1953 Bethlen Gábor gazdaságpolitikája. *Századok*, 87, 4, 512–564.
- MUNRO, John H.
1983 The Medieval Scarlet and the Economics of Sartorial Splendour. In: HARTE, Negley B. – PONTING, Kenneth G. (szerk.): *Cloth and Clothing in Medieval Europe. Essays in Memory of E. M. Carus-Wilson*. 13–70. London, Pasold Research Fund and Heinemann.
2007 The Anti-Red Shift – To the Dark Side: Colour Changes in Flemish Luxury Woolens, 1300–1550. *Medieval Clothing and Textiles*, 3, 1, 55–98.
- MUTHESIUS, Anna
2003 Silk in the Medieval World. In: JENKINS, David (szerk.): *The Cambridge History of Western Textiles I–II*. 325–354. Cambridge – New York, Cambridge University Press.
- NAGY Iván
1871 Árucikkek szabályzata 1627 és 1706 évekből. Adalékul a XVII. és XVIII. század ipar- és erkölcs-történetéhez. *Magyar Történelmi Tár*, 18, 199–273.

- PACH Zsigmond Pál
 1968 A nemzetközi kereskedelmi útvonalak XV–XVII. századi áthelyeződésének kérdéséhez. *Századok*, 102, 5–6, 863–893.
- 1993 Szürmivesség és árszabályozás a fejedelemség-kori Erdélyben. In: GLATZ Ferenc (szerk.): *Szomszédaink között Kelet-Európában. Emlékkönyv Niederhauser Emil 70. születésnapjára*. 45–54. Budapest, MTA Történettudományi Intézete.
- 2003 *Szürkeposztó, szúrposztó, szűr. Fejezetek a magyarországi szövőipar korai történetéből*. Budapest, MTA Történettudományi Intézete.
- PASTOUREAU, Michel
 1990 Une histoire des couleurs est-elle possible? *Ethnologie française*, 20, 4, 368–377.
- 2001 *Blue. The History of a Color*. Princeton and Oxford, Princeton University Press.
- 2008 *Black. The History of a Color*. Princeton and Oxford, Princeton University Press.
- PIPONNIER, Françoise – PERRINE, Mane
 1997 *Dress in the Middle Ages*. New Haven and London, Yale University Press.
- POUCHELLE, Marie-Christine
 1990 Paradoxes de la couleur. *Ethnologie française* 20, 4, 365–367.
- RADVÁNSZKY Béla
 1879 *Magyar családélet és háztartás a XVI–XVII. században* II–III. Budapest, Knoll.
- 1888 *Bethlen Gábor fejedelem udvartartása*. Budapest, Athenaeum.
- RMNY II.
 1983 *Régi Magyarországi Nyomtatványok 1601–1635*. Borsos Gedeon, Hervay Ferenc és Holl Béla munkája. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- ROTHSTEIN, Natalie
 2003 Silk in the Early Modern Period, c. 1500–1780. In: Jenkins, David (szerk.): *The Cambridge History of Western Textiles* I–II. 528–561. Cambridge – New York, Cambridge University Press.
- SCHNEIDER, Jane
 1985 Pávák és pingvinek. Az európai öltözködés és színek politikai gazdaságtana. *Világtörténet*, 7, 2, 30–85.
- SCHUBERT Gabriella
 2011 A színek jelentősége az ember tájékozódásában és mindennapi életének szervezésében. *Ethnographia*, 122, 1, 1–28.
- SCOTT, Philippa
 1993 *The Book of Silk*. London, Thames and Hudson.
- SZÁDECZKY Lajos
 1913 *Iparfejlődés és a céhek története Magyarországon okirattárral (1307–1848)*. I. Budapest, Országos Iparegyesület.

- SZÉKELY György
1968 A németalföldi és az angol posztó fajtáinak elterjedése a XIII–XVII. századi Közép-Európában. *Századok*, 102, 1–2, 3–34.
- SZILÁGYI Sándor
1882 *Erdélyi Országgyűlési Emlékek VIII.* 1621–1629. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.
- SZOLNOKY Lajos
1991 A kender, a len és a gyapjú népi feldolgozása. In: DOMONKOS Ottó (főszerk.): *Magyar Néprajz III. Kézművesség.* 341–368. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- THOMPSON, Jon
2004 *Silk: 13th to 18th Centuries. Treasures from the Museum of Islamic Art, Qatar.* Doha, The National Council for Culture, Arts and Heritage.
- TOMPOS Lilla
2004 A vörös ruhaszín szimbolikus jelentése a 17. században. In: ÉRI István (szerk.): *Restaurálási tanulmányok. Timár-Balázs Ágnes Emlékkönyv.* 167–174. Budapest, Pulszky Társaság – Magyar Múzeumi Egyesület.
- TORTORA, Phyllis G. – MERKEL, Robert S. (szerk.)
2005 *Fairchild's Dictionary of Textiles. 7th Edition.* New York, Fairchild Publications.
- UUSKÜLA, Mari
2008 Basic Colour Terms in Finno-Ugric and Slavonic Languages. Myths and facts. Tartu, Tartu University Press.
- VAN DER WEE, Herman
2003 The Western European Woolen Industries. In: JENKINS, David (szerk.): *The Cambridge History of Western Textiles I–II.* 397–472. Cambridge – New York, Cambridge University Press.
- WITTGENSTEIN, Ludwig
1977 *Bemerkungen über die Farben. Remarks on Colour.* Oxford, Basil Blackwell.
- WUNDERLICH, Eva
1925 *Die Bedeutung der roten Farbe im Kultus der Griechen und Römer. Erläutert mit Berücksichtigung entsprechender Bräuche bei anderen Völkern.* Gießen, Walter de Gruyter.

ÉVA DEÁK

TEXTILES IN PRICE LIMITATIONS OF THE TRANSYLVANIAN
DIET IN THE FIRST DECADES OF THE 17TH CENTURY

The paper studies the textiles in the four price limitations issued by the Transylvanian diet during the reign of Gabriel Bethlen (1613–1629). An important observation of the author is that the more expensive materials were measured by the ell, while the less expensive ones by the bolt. The consecutive limitations regulated the price of locally produced as well as imported textiles with more and more details. The prices of cloths depended not only on their raw material, weave and quality but also on their colour. The merchants could ask a higher price for textiles in various shades of red than for the same quality in other colours.